

jord, og gennem annotationer med indgange til hele den nordamerikanske og i visse bind til andre landes folkemindepublikationer. Ganske kort var derfor også en internationalt berømt amerikansk folklorists dom, da jeg bragte værket på bane: »Oh that . . . ? it's the best we have!«

Bibliografisk note: Værkets hovedtitel er følgende: *The Frank C. Brown Collection of North Carolina Folklore. The Folklore of North Carolina collected by Dr. Frank C. Brown during the years 1912 to 1943 in collaboration with the North Carolina Folklore Society of which he was secretary-treasurer 1913-1943. General editor: Newman Ivey White, Paull F. Baum. Wood engravings by Clare Leighton. Durham, North Carolina. Duke University Press. I-VII 1952-63.* Anm. vil kunne findes i de senere års tidsskrifter verden over; sidste del af ovenstående er en stærkt forkortet oversættelse af en til *Deutsches Jahrbuch für Volkskunde* skrevet recension. – En placering af de pågældende bind kan findes i D. K. Wilgus: *Anglo-American Folksong Scholarship since 1898*, 1959, se reg. under udgiverens navne. – Bronsons udgave af Child-ballademelodier kunne i bind II drage nytte af Schinhans bind IV, mens Bronsons bd. I var ombrudt, da Schinhans udkom, og har (næsten alle) de fælles melodier fra de opr. kilder.

Erik Dal.

Anmeldelser

Anton Aagaard: Nogle Folkeviseproblemer. Eget forlag. Horsens 1965. 89 s. Kr. 12.-

Overlærer Aagaards bog, udkommet på eget forlag og bekostet af videnskabsfonden, meddeler i uprætentiøs ramme spredte iagttagelser gjorte siden Aagaards sidste publikationer, jf. DSt 1962 132 (Helge Toldberg) og 1965 131 (Aage Kabell).

Her er et par metriske causerier, som ikke fører og næppe heller skal føre til egentlige konklusioner, dels om Liden Karen-strofen med kritik af Recke og af C. Rosenberg (Aagaard mener ikke at strofen er »en ensidig Udvikling af den yngre Toliniestrofe«, men identisk med den), dels om omkvædsrytmen med kritik af Thomas Laub. Her er et afsnit om »Strofeudvidelsen«, som kritiserer betegnelsen »gentagelsesstrofen« (der findes i 40 viser i DgF, med DgF 50 A som eksempel), fordi den ikke omfatter de to afvigende former for udvidelse: en der snarere er en foregriben af næste strofes første linie (i alt i 10 viser i DgF, eks. DgF 146 B) og en der både er en gentagelse af sidste halvdel af foregående linie og en foregriben af følgende strofes førstelinie (i alt i 6 viser i DgF, eks. DgF 45). Med støtte i Erik Dals synspunkt, at gentagelsesstrofen ikke har metrisk men musikalsk-koreografisk betydning (ved at variere og berige melodien), nærer Aagaard betænkelighed ved at betragte gentagelsesstrofen »som en Strofeform for sig«: »Den er en Udvidelse, som har kunnet anvendes ved alle tolinjede Viser med Enkeltomkvæd og kun ved dem.«

Strofeudvidelsen, som ikke har synderlig interesse for viselæseren, har én vigtig betydning, mener Aagaard: »den kan have Betydning for Restitutoren, for saa vidt den gentagne Linie har et andet Ordvalg.« Hvorpå restitutoren skrider til restitution af A-opskriften af DgF 45, Hr. Bøsmer i Elverhjem. På samme måde søger afsnittet om »Indledningsstrofen« (der findes i lidt over 30 DgF-numre) at bevise Ernst Frandsens teori fra 1935 som »indlysende rigtig«: at indledningsstrofen er sen, »opstaaet 'som Improvisationer omkring Omkvædet'«, ved hjælp af dels nogle tekstprøver, dels endnu en restitution (af DgF 67, Ridderen i Hjorteham). Et afsnit om Germand Gladensvend er ligeledes restituerende: det er afterthoughts og rettelser til restitutionen af denne vise i Aagaards monografi fra 1960; den bygger efter min mening på en lovlig snusfornuftig argumentation, hvoraf hovedparten er gendrevet allerede af Brix i »Analyser og Problemer« IV (1938).

Det kan naturligvis ikke siges at undre at forfatteren til »Restitutionen af Folkeviserne« og »Syv berømte Folkeviser. En Approksimation til Urformen« stadig er beskæftiget med denne trafik. Men det lader sig heller ikke nægte at der hviler et noget patineret skær over disse vedholdende og sig selv korrigerende tilnærmelser og gisninger om hvordan det mon har set ud eller ligeså godt kunne have set ud. Især fordi Aagaards grundopfattelse – at den kunstnerisk mest færdige, konsekvente og enkle viseform pr. definition er den oprindelige – i sidste ende synes i familie med ikke bare Steenstrups og Reckes synspunkter, men med hele den romantiske periodes *harmoniserede* folkevisopfattelse, når denne med sine normaliseringer og regulariseringer også mener at nærme sig en »urform«, og når den i sin dyrkelse af enkelheden i stil, metrik og delvis i fabel synes at have forbindelse helt bagud til den periode hvor Abrahamsons, Nyerups og Rahbeks viseopfattelse blev grundlagt: i klassicismen og førromantikken. Det patinerede indtryk bestyrkes af Aagaards argumentation, der ikke nøjes med at veksle mellem metriske, filologiske, kulturhistoriske og tekstkritiske argumenter (hvoraf et, i forhippetheden på at »vinde Rimet tilbage«, forsynder sig mod praksis om *lectio difficilior*), men også sine steder griber til en helt personlig intuition, der ved nærmere eftersyn kan ligne en – nødtørftigt forklædt – forargelse. Således kasserer Aagaard indledningsstrofen til DgF 60 (»Ravnen flyver om Aftenen«) som et nyere tilskud og nedvurderer visen med følgende begrundelse: »Sammenligner man den med Germand Gladensvend, ses det tydeligt, hvor sen den er. Den er frastødende! Hvad skal man nemlig sige om en Vise, som sætter Elskov højere end Moderkærligheden, og som ofrer det uskyldige, nyfødte Barn for at forløse en Broder af hans Dyreskikkelse!« Tilsvarende afvises B-opskriften af Elverskudsvisen (DgF 47) bl. a. på grundlag af dens – åbenbart forargelige – 4. strofe, hvor Hr. Oluf svarer elverpigens lokketoner med det berømte »Jeg ikke tør, jeg ikke maa – i Morgen skal mit Bryllup staa«. Aagaard siger om strofen, at den »er ikke oprindelig: Man faar det Indtryk, at han egentlig gerne vil, men ikke tør. Hvor langt værdigere er ikke A's Version: 'Behold du selv dit Guld saa rød – jeg vil hjem til min Fæstemø.'« Hvis denne moralske argumentation, der ikke røber alverdens sans for det »dæmoniske«s tiltrækningskraft, skal betragtes som en fornyelse i folkeviseforskningen, kan

den foreløbig kun siges at have kuriositetens interesse. Og bag den spørger stadig forestillingerne om den homogene, harmoniske (harmoniserede), »værdige« folkeviser som den oprindelige – og som en nationalskat så ukrænkelig at knap nok viserne selv kan få lov at krænke den. Det er et øjeblik som at høre Chr. Molbechs røst fra graven.

Bogens slutaftsnit behandler »Peder Syvs Plads i Overleveringen« og giver Svend Grundtvig ret i hans ofte udtalte mistillid til Syv ved at påvise dennes inkonsekvenser og vilkårligheder, hans sjuskeri og bessermachen, dels i valget af kilde (påfaldende er især forkærligheden for Kirsten Basse), dels i tekstredaktionen. Også her er Aagaards eksempler temmelig spredte og tilfældige (det vigtigste af dem fører – også her – over i en restitution, af DgF 234, Hr. Palles Bryllup, som Aagaard mener har været toliniet i sin urform); eksemplerne bygger i hovedtræk på Grundtvigs DgF-kommentarer og går ikke ud over hvad denne og andre allerede har påvist. Det er således nok en smule flot sagt, når forfatteren konkluderer, at »disse Prøver turde være nok til at vise Peder Syvs Fremgangsmaade og hans Stilling i Overleveringen.« Tværtimod skærper de behovet for den virkelig systematiske undersøgelse af Syv, hans kilder og tekstbehandling, som vi har spredte bidrag til hos Grundtvig og f. eks. i Gustav Henningsens essay om »Vedel og Syv og bogtrykkerne« i »Danske Studier« 1959. Man kunne ønske, at overlærer Aagaard ville koncentrere hele sin store erfaring og indsigt i DgFs materiale omkring denne folkeviseforskningens store uløste opgave, som savnes ved ethvert studium af visudgavernes og overleveringens historie i det 18. og 19. århundrede.

Hans Hertel.

Kvæði og Dansleikir, I-II. Jón Samsonarson gaf út, I 254 + 203 s., II 383 s. Almenna Bókafélagið, Reykjavík 1964.

Der er grøde i udgivervirksomheden af islandske viser; Hið íslenzka Bókmentafjelag genudgiver for tiden (1964 ff.) Jón Árnasons og Ólafur Davíðssons »Íslenzkar Gátur, Skemtanir, Vikivakar og Þulur« (1887 ff.), og for det Arnamagnæanske Institut udgiver professor Jón Helgason de islandske folkeviser, »Íslenzk fornkvæði«, i en mønsterværdig udgave (1963 ff., hidtil 5 bd., se DSt 1963 84) til afløsning af Svend Grundtvigs og Jón Sigurðssons desværre ufuldendte og nu såre sjældne udgave fra 1854–85; mens disse to store udgivelsesforetagender endnu er uafsluttede, kan man glæde sig over, at den islandske bogklub Almenna Bókafélagið i sin nystartede serie »Íslenzk Þjóðfræði« (dvs. Islandsk Folklore) har udsendt en righoldig visesamling; det drejer sig om Jón Samsonarsons tobinds udgave af islandske danse- og legeviser: »Kvæði og dansleikir«; ganske vist er der ikke tale om et strengt videnskabeligt værk, men bogen er (måske nok mere fra forlagets end fra udgiverens side) tænkt som en populær udgave til afløsning af professor Einar Ólafur Sveinssons lille og mindre videnskabelige »Fagrar heyrði ég raddirnar« (1942), der indholdsmæssigt er den bog, som den nye udgave ligger nærmest op ad; forskellen mellem disse to værker kan præciseres på den måde, at medens den ældre udgave næppe intenderede at være

andet og mere end en populær antologi, hvor interesserede lige kunne mærke en duft fra den rigdom af gamle viser, som er bevaret på Island, så er nyudgaven i hele sit anlæg ikke blot omfangsrigere, men også af betydelig interesse for alle, der beskæftiger sig med folkeviser og folkedigtning, ikke blot på Island, men i hele Skandinavien.

Årsagerne hertil er flere; jeg skal her nøjes med at pege på fire: udvalget er foretaget ud fra et frugtbart hovedsynspunkt: viser der har været anvendt i danse eller lege; det er overmåde omfangsrigt, således at der foruden kendt materiale forelægges meget hidtil ukendt; udgivelsesprincipperne er til trods for antologiens brede sigte så videnskabeligt rimelige og så konsekvent gennemførte, at udgaven uden tøven kan anvendes til videnskabelige formål; og endelig rummer bogen i modsætning til sin forgænger ikke en poetisk indfølelse fortale, men en dybtborende og grundlæggende afhandling om dans og leg og viser på Island. Jeg skal ganske kort komme lidt nærmere ind på disse punkter.

Antologiens indhold er begrænset til digte og digtbrudstykker, der kan antages at have haft en funktion ved muntre sammenkomster, »gleði« som de blev kaldt; udgiveren understreger forsigtigt, at udvælgelsen i vidt omfang måtte bero på et skøn, da vi i dag nok har teksterne, mens vort kendskab til deres baggrund og anvendelse er forsvindende ringe; og det vil sige, at vi kun i ganske få tilfælde med sikkerhed kan slå fast, at en given tekst har været brugt ved danse eller lege; de få helt ubestrideligt sikre danse- og legedigte er samlet i andet bind afsluttende afsnit (Hindarleikur, Þorhildarleikur, Hoffinnsleikur, Hjartarleikur og Háu-Þóruleikur m. m.); antologiens øvrige digte er da tekster, hvor sandsynligheden for, at de har været benyttet ved danse eller lege, er større eller mindre, og der er ingen tvivl om, at der kan være delte meninger om berettigelsen af, hvad der under denne synsvinkel er taget med, og hvad der er udeladt; det skal dog understreges, at Jón Samsonarson i sin indledning, der skal omtales nedenfor, har gjort så udførligt rede for danse og lege på Island og utvivlsomt har udtømt hele det for tiden kendte materiale i en sådan grad og på en så overbevisende måde, at man i det store og hele på denne baggrund kan acceptere hans udvalg som rimeligt og forsvarligt.

Udgavens dyd i denne forbindelse er, at udvalget da snarest er for stort end for lille; for at lette læseren overblikket har udgiveren delt materialet i syv hovedgrupper: fornkvæði (= folkeviser), stökur og kviðlingar, afmorskvæði, vikivakvæði, viðlög, þulur og langlokur og endelig de egentlige leikkvæði; mangt og meget har været offentliggjort tidligere, mest hos Jón Árnason, men herpå har Jón Samsonarson rådet bod ved ofte at vælge andre tekstgrundlag, der undertiden er bedre end de hidtil gængse, og som ikke tidligere har været trykt separat (men nok indgået i variantapparater); herved opnås, at værdifulde tekstredaktioner nu kommer et bredere publikum ubeskåret for øje; dette gælder således for folkevisernes vedkommende, det område som har mest interesse her i landet; antallet af medtagne folkeviser er stort, i alt 32 numre (af i alt 66 mulige) fra Svend Grundtvigs udgave (Grundtvigs nr.: 1-3, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 16, 19, 21, 23, 25, 30, 32, 34, 35, 38-41, 44, 45, 50, 51, 53-55, 57, 60, 61); og som nævnt er der ofte tale om nye tekstformer, undertiden fra håndskrifter, som Grundtvig

ikke har haft kendskab til; disse versioner vil alle til sin tid kunne genfindes komplet i Jón Helgasons standardudgave, men da denne næppe vil blive en folkelig best-seller-succes, kan man kun glæde sig over, at Jón Samsonarson bringer så mange nye redaktioner, da de i mange tilfælde indeholder store poetiske kvaliteter.

Fremlæggelsen af det omfattende visemateriale må i et og alt siges at være betryggende; udgiveren har foretrukket at forelægge sine tekster uretoucheret, bortset fra en modernisering af håndskrifternes ortografi (en tillem্পning der på islandsk ikke har samme omfang som en tilsvarende på dansk); der er kun foretaget meget få rettelser og konjekture, der alle er klart markerede. Udgivermæssigt er den eneste indvending vel den, at man kunne have ønsket, at Jón Samsonarson havde nummereret sine tekster og ved folkeviserne angivet Svend Grundtvigs og Jón Sigurðssons standardnummerering, hvad der ville have lettet henvisninger til den.

Hvor glad man end kan være over antologien, er man dog ikke mindre glad over udgiverens store indledning til bind I; også om denne gælder det, at meget af det anvendte materiale tidligere har været trykt, således den værdifulde »Niðorraðan og undirvísan«, men spredt rundt om i forskellige tidsskrifter og bøger, der nu alle er sjældne; udgiveren bringer alt dette samlet, hvortil kommer, at han har kunnet føje ikke så lidt ukendt materiale til, som han har fundet i privateje på Island; hele dette omfattende kildemateriale er benyttet med usædvanlig kyndighed og indlevelse; indledningen falder i to afsnit, i det første (p. I–CXIX) fremlægges alt materiale om danse og lege på Island helt fra middelalderen og op til nutiden, hvorpå udgiveren i andet afsnit (p. CXX–CCXLIII) på dette grundlag giver indgående beskrivelser af de kendte danse og lege. Med kendskab til den livlige fantasi, der alt for ofte har præget denne forskningsgren, kan man ikke noksom fremhæve forfatterens nøgterne bedømmelse af sit materiales værdi; han følger det konsekvent så langt, som det kan bære, men heller ikke et skridt videre; gætterier om de enkelte digtes eller digtgrupperes formodede høje alder holder han sig klogeligt fra, thi materialet lader ham i stikken, selv om det er betydeligt righoldigere end i de øvrige skandinaviske lande (se spec. p. CLIX, jfr. p. XIX); karakteristisk for hele afhandlingen er hans sobre stillingtagen til problemerne omkring de islandske folkeviser; han fremsætter i denne forbindelse en række vigtige kritiske bemærkninger til R. Steffen's bog »Enstrofig nordisk folklyrik« (1898), hvis af Steffen selv højt værdsatte islandske materiales værdi han rokker betydeligt ved (p. XXI), men til trods herfor kan han, omend med en vis forsigtighed, slutte sig til Steffen's hovedresultater, som han ved egne erfaringer har fundet sandsynliggjort:

»En þó að eðlilegri tortryggni sé beitt, er erfitt að komast fram hjá kenningum R. Steffens með öllu. Við dansleikina sem vissulega tíðkast á Íslandi á 13. öld hefur verið hafður kveðskapur. Og það litla sem fram kemur bendir þó heldur á lýriskan kveðskap, ekki eru til neinar heimildir um söguleg kvæði sem notuð séu í dansi á þessum tímum, þótt auðvitað verði heimildapögnin ekki metin sem sönnun« (p. XXIV).

Dette fører til, at Jón Samsonarson ikke anser folkevisens eksistens på Island

i det 13. århundrede for godtgjort med de kendte visestumper (Loftr er í eyjum; Mínar eru sorgir); disse vers er snarest eksempler på enstrofig lyrik; dermed opstår der den situation for den islandske folkevises vedkommende, at der ikke findes materiale, der kan begrunde en datering ældre end den skriftlige overleverings ældste vidnesbyrd (se spec. XIX og XXVIII). Denne forbilledlige forsigtighed på et forskningsområde, hvor fordomme, specielt om alder og nationalitet har spillet en så stor rolle, er forfriskende og inspirerende. Indledningen kan derfor blive lige så inciterende for viseforskere, som selve antologien kan blive inspirerende for den store læserskare på Island.

Erik Sønderholm.

Ragnar Bjersby: Traditionsbärare på Gotland vid 1800-talets mitt. En undersökning rörande P. A. Sävess sagesmän. (Skrifter utgivna genom Landsmåls- och Folkminnesarkivet i Uppsala. Serie B:11). Uppsala 1964. 360 s.

Denne disputats rummer langt mere principielt stof, end titlen egentlig tilkender. Meddelelserne paa Gotland i forrige aarhundrede er her benyttet som et eksempel, der skal belyse en arbejds metode.

Afhandlingens fem kapitler fordeler sig paa tre hovedafsnit. Først en historisk redegørelse for nyere tiders tendenser til indenfor forskningen at interessere sig for meddelelser selv; derpaa et afsnit om det gotlandske materiale, der skal illustrere traditionsforholdene; og sidst et afsnit, hvori resultaterne gøres op, en redegørelse for de iagttagelser, Bjersby har gjort angaaende de folkloristiske problemstillinger vedrørende de enkelte traditionsbærere og mulighederne for en statistisk bearbejdelse af stoffet.

Den forskningshistoriske indledning tager sit udgangspunkt i Malinowskis funktionalisme og følger derfra i særdeleshed den tanke op, at mennesket i en helt anden grad end hidtil bør stilles i brændpunktet. Og det vil for folkemindeforskerens vedkommende sige, at den, der arbejder med viser, musik, sagn og eventyr i højere grad bør have opmærksomheden henvendt paa selve meddelelseren – traditionsbæreren – ikke alene i dennes forhold til det stof, der traderes, men ogsaa i forhold til fortællersituationen, til tilhørerne, til eget miljø, til det omgivende miljø, saavel som til andre sociale, kunstneriske eller maaske tilfældige paa-virkninger. Forskningen klarlægger meddelelserens betydning for traditionens liv. Derfor bliver Bjersbys gennemgang af folkemindeforskere, deres skoler og forskningsomraader yderligere koncentreret om netop dette punkt, og fremstillingen ret snæver i sin afgrænsning. Den gaar fra Asadowskij, set paa baggrund af russisk forskningstradition, over til randstaterne, derfra til Gottfried Henssen og Kurt Ranke, hvis arbejds metoder der gøres en hel del ud af, tydeligvis den væsentligste inspirationskilde for Bjersby. Men ogsaa den mere sociologiske Schwieteringskole, saavel som den nyere ungarske skole omkring Ortutay og Linda Dégh, der er den anden store inspirationskilde. Nordvest-Europa repræsenteres af den irske skole omkring O'Duilearga og The School of Scottish Studies, mens Skandinavien kronologisk dækkes ind af bl.a. Evald Tang Kristensen, v. Sydow, Reidar Th. Christiansen og Laurits Bødker.

Selve undersøgelsesmaterialet udgøres fortrinsvis af de 4000 sider optegnelser, som læreren P. A. Sæve har samlet især paa Gotland omkring midten af forrige aarhundrede. Disse optegnelser handler ikke alene om gravhøje og runesten, om jagt og fiskeri, om tidligere tiders husbygning og redskabsanvendelse, men ogsaa om sagn, eventyr, viser, bryllupsdigte og sanglege. Meget af materialet er forsynet med anmærkninger om proveniens, ligesom de enkelte meddelere ofte er karakteriseret gennem længere personskitser. Bjersby har registreret alt dette paa forskellige maader, dels efter materialets art, fordelt efter statistiske regler, dels opstillet en meddeleregistrant. Hovedformålet er at faa et billede frem af traditionsforholdene paa Gotland i 1800-tallet udfra Sæves godt 730 meddelere, om hvilke Bjersby har søgt yderligere oplysninger i kirkebøger, skatte-, skifte- og retsprotokoller.

Selvom materialet saaledes ser righoldigt ud og – i forhold til saa mange andre optegnelser synes grundige og fyldige i deres oplysninger – maa der dog tages mange forbehold. Skønt det ser ud til, at optegnelserne er jævnt fordelt over hele øen (kort 1), er det dog uvist, hvor mange meddelere Sæve i det hele taget har været i kontakt med. En hel del optegnelser stammer fra seminarieelever, og det kan ofte være vanskeligt at afgøre, hvor meget af stoffet de selv har ydet og hvor meget de har indsamlet hos andre. De havde jo ofte som Sæves elever en i dette tilfælde besværlig forhaandsviden. Senere optegnelser viser ligeledes, at der er mange gode traditionsbærere, som Sæve ikke har faaet fat i.

Ved hjælp af alle disse oplysninger om meddelerne er det lykkedes at give et billede af, hvordan disse over 700 traditionsbærere fordeler sig jævnt over øen i social saavel som i geografisk henseende. Men hvor repræsentative meddelerne er i traditionsmæssig henseende, kan man ikke vurdere.

Af traditionsstoffet er det kun de tre grupper: viser (+ sanglege), sagn og eventyr, som undersøges. Men ogsaa her maa der tages et vist forbehold for værdien af det repræsentative moment. Kort 2 viser dog, at viser og sanglege dominerer i bymæssig bebyggelse, hvor man ligeledes finder de meddelere, der har det største traditionsrepertoire. Hvor er aarsag, hvor er virkning? Men ud af kortet kan ogsaa ses en rig sangtradition i det sydlige Gotland, hvilket er blevet bekræftet af senere oplysninger. Paa kort 3 vises eventyrenes fordeling. Det viser sig, at byen tegner sig for flere egentlige eventyr end landsbyen, mens visse andre egne har tendens til overvægt af dyrehistorier. Sagnene (kort 4) er derimod mere jævnt fordelt og er ofte kommet fra naboegne. Faa stedsagn er knyttet til Visby, relativt flere til landsbyerne.

Hvad de sociale miljøer angaar, har der paa Gotland ikke været særlig skarpe skel stænderne imellem, ligesom homogeniteten indenfor almuen er paafaldende. Samling om arbejdet fremmer tradingen, ligesom kvældsæder og arbejdsfester, og traditionsspredning finder sted gennem slægtsforbindelser, tjenestefolks vandring eller militærtjeneste. Skønt nogle meddelere altid ved talent vil udmærke sig frem for andre, maa Linda Déghs tese om, at traditionen er rigest blandt de fattigste i samfundet bekræftes af materialet, ligesom det kan understreges, at kvinder især er aktive traditionsbærere af eventyr, viser og lege, og at kvindelige tjenestefolk spiller en stor rolle i repertoirefornyelse og formidling.

Lissa Børthy.

Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. Balladen. Hrsg. vom Deutschen Volksliedarchiv. 5. Teil, 1. Hälfte. Freiburg/Breisgau: Verlag des Deutschen Volksliedarchivs in Komm. bei Ernst Kaufmann, Lahr/Schwarzwald. 1965. S. 1–163.

Det nu 53-årige tyske arkiv har skiftet leder for anden gang. Prof. Erich Seemann gik bort 10. maj 1966, 78 år gammel, men stadig midt i sit arbejde, efter 43 år som John Meiers medarbejder og efterfølger. Hans efterfølger blev en tidligere medarbejder ved arkivet og udgaven, prof. Wilhelm Heiske, hvis to unge, men allerede vel placerede medarbejdere er textforskeren Rolf Wilh. Brednich og musikologen Wolfgang Suppan. Af førstnævnte anmeldte DSt et arbejde ifjor og kan gøre det samme til næste år; Suppan skylder vi bl.a. en meget tæt og nyttig lille bog i rækken Realienbücher für Germanisten, Abteilung Poetik: *Volkslied* (Metzler, Stuttgart 1966). Brednich var redaktør af Seemanns festskrift (DSt 1965 129), og det lykkedes ikke blot at få dette til at fremtræde som bind IX i den afbrudte række *Jahrbuch für Volksliedforschung*, men også at få denne i gang for alvor: X udkom i 1965, XI–XII er på vej, mens dette skrives. Arkivet var endvidere ramme om en forhandling i september 1966, hvor en snes indbudte begyndte at nedlægge regler for katalogisering af ballader i enkelte lande eller grupper af lande – med det ganske vist fjerne mål at få optaget inventarer over alle Europas ballader, først på regional, derefter på europæisk basis, så man ikke skal stå tilbage for eventyr- og sagnforskernes forlængst indarbejdede internationale typeindex-værker. Og endelig forberedes en komplet udgave af alle Volkslieder fra den berømmelige sprog-ø Gottschee i Slovenien, ialt fire bind, der allerede var vidt fremskredne ved Prof. Seemanns død.

Denne smertelige begivenhed har ikke påvirket bind V af monumentaludgaven, hvis tre foregående efterkrigs-halvbind har fundet omtale i DSt 1955 131, 1958 130 og 1960 111. Både det halvbind, der foreligger her, og det der nu er i korrektur, er i det væsentlige udarbejdet af Seemann og Suppan. Rækken af familieballader fortsætter og afløses af nogle forklædningsballader, især en anelig gruppe om piger i soldaterforklædning. Den fulde og brede text- og melodihistorie til hvert nummer gør nu som før det største indtryk, ikke mindst hvor den tysksprogede overlevering er begrænset til en unik nederlandsk text eller til en eller et par opskrifter fra Gottschee, rene oversættelser fra den slaviske omverden. Halvbindet indeholder:

89 *Der Vorwirt*, hvis sidste del har berøring med DgF 90 Aage og Else; balladen har karakteristiske omformninger efter tid og sted.

90 *Die fünf Söhne*, et mærkeligt bevægende, inkt fragment, se DgF X ad 286 Hustrus og moders klage.

91 *Der Pilgrim*, en spinkelt overleveret forklædningsballade, hvis jyske texter anses som stammende fra en flamsk overlevering i ældre form end den nu kendte; berøring med DgF 468 (se X under dette nr.) samt 299 og 395.

92 *Entführung unterm Tanz*, 93 *Der ehebrecherische Gatte*, 94 *Die zehnte Tochter*, sjældne Gottschee-typer, 94 med slaviske paralleller. 95 *Die Königstochter im Heeresdienst*, 2 opt. fra Gottschee og ikke mindre end 274 fra slaviske og andre ikke-germanske områder.

96 *Tochter als Fähnrich*, 97 *Rache im Zweikampf*, 98 *Die Antwerpener Kaufmannstochter*, 99 *Die drei angeworbenen Mädchen*, en særtysk vise og tre unike nederlandske optegnelser, dog med franske paralleller til nr. 97.

100 *Mädchen als Stallknecht*, enkelte opt. fra Gottschee og enkelte slaviske; vigtigste sidestykker DgF 267, hvis unge former taber forhistorien ligesom i Gottschee, og Child 106. 101 *Die Hauptmannstochter*, tysk-nederlandsk, og 102 *Der heimkehrende Bräutigam*, tysk, fortsætter motivkredsen.

103 *Der heimkehrende Soldat* (Berggreen nr. 180, Schjørring s. 157) har vandret vejen Frankrig-Tyskland-Danmark-Sverige-Finland på meloditypen »Og dette skal være N. N. til ære...«. Motivberøring med DgF 114 Hertug Henrik af Brunsvig og dens mange sidestykker.

– Man kan ikke bebrejde kredsen omkring denne udgave, at man i fremtiden vil tilstræbe en fyldigere gengivelse af tekster og melodier på bekostning af de mægtige komparative afhandlinger; det er at gøre dyd af en på flere måder indlysende nødvendighed. Men vi beundrer hvert halvbind, vi får efter den gamle opskrift, som udtryk for det gruppearbejde, der siden 1953 ledes af prof. Erich Seemann.

Erik Dal.

Jan de Vries: Kleinere Schriften. (Kleinere Schriften zur Literatur und Geistesgeschichte. XII.) Berlin 1965. Geb. DM 78.–

De kendte hollandske filologer *Klaas Heeroma* og *Andries Kylstra*, professorer ved universitetet i Groningen, har villet hædre deres berømte lærer og landsmand *Jan de Vries* med et bind af dennes egne *Kleinere Schriften* paa femoghalvfjerdsdaarsdagen den ellefte februar 1965, en dag, som Jan de Vries dog ikke skulde opleve.

Fra et videnskabeligt synspunkt savner en saadan hyldest ikke grundlag. Inden for det ved kontinentaleuropæiske universiteter som enhed dyrkede fagomraade »Nordisk Filologi og Germansk Oldtid« havde Jan de Vries længe haft en meget fremragende og næsten enestaaende position. Hans produktion i det hele er enorm. Den sidst i festskriftet meddelte liste over det fagligt relevante alene er monumental, og Jan de Vries havde ogsaa andre interesser. Paa et enkelt punkt har disse nok spillet udgiverne et puds, nemlig for saa vidt angaar afhandlingen *Rood-Wit-Zwart*, hvormed Jan de Vries i 1942 har villet forankre tricoloren Schwarz-Weiss-Rot i de gudsdienslige voorstellingen onzer Indogermaanse voorouders in het verste verleden.

Jan de Vries' haandbøger *Altgermanische Religionsgeschichte*, *Altnordische Literaturgeschichte* og *Altnordisches Etymologisches Wörterbuch* er i deres flittigt omarbejdede andenudgaver begyndelsen og enden paa enhver beskæftigelse med de under titlerne henhørende problemer, tæt pakkede med viden ud over det egentlige fagomraade og dog udmærket overskuelige og praktisk anvendelige, blandt andet fordi Jan de Vries navnlig i den etymologiske ordbog praktiserede en vis typografisk afstand mellem det fagligt forsvarlige og det frit urtdsligt fabulerende.

Den, der for første eller femte gang læser de afhandlinger, der efter forfat-

terens eget valg nu er bragt samlet paa markedet, kan ikke undgaa at bemærke, at det frit urtdsligt fabulerende i disse spiller en betydeligt større rolle end i de nok under stor selvdisciplin og for saa vidt med dobbelt mesterskab konciperede haandbøger. Man ser ind i et laboratorium, hvor der eksperimenteres paa mange maader. Afhandlingerne spænder fra 1928 til 1961, fremtræder paa hollandsk, tysk, fransk og dansk og beskæftiger sig med saa meget af hvert, at en detaljeret karakteristik ikke er mulig i et tidsskrift for Danske Studier. Dansk i rent ydre forstand er afhandlingen *Om Eddaens Visdomsdigtning*; men der spørges billigt, om man fra dansk side nogen sinde har præsteret et stykke hollandsk, der kan retfærdiggøre det dansk, læseren her præsenteres for. Frem gennem Bogen mærkes en sindrig benægtelse af jydernes eksistens i Beowulf (8. Efter kontinental opfattelse er jyderne forøvrigt ikke danskere); Saxo klassificeres som munk (65); i betragtningerne over de germanske eftervirkninger af drømmesymbolikken i Robert Wace's *Roman de Rou* fattes nedslaget i *Møens Morgendrømme* (193; 349); balladens opkomst i Danmark dateres til det tolvte aarhundrede eller maaske allerede til begyndelsen af det ellefte (270; 279 f.; 283), saaledes at der paa dette grundlag kan udvikles en efterblomstring af Eddadigtningen i Norge. Om den vestnordiske tradition vedrørende Regner Lodbrog meddeles en lang og interessant afhandling, umiskendeligt paavirket af Bédier, men med selvstændig variation af dennes metode, der udpeger traditionens hjem som egnen om Stavanger. Jan de Vries havde nok oprindelig skrevet en meget udførlig fremstilling af hele Lodbrog-traditionen; men han opløste sit arbejde i en række afhandlinger, specificeret i bibliografien. I denne forbindelse gives der ogsaa en acceptabel forklaring af binavnet *Beulþs* (287). Svenskevældet i Sønderjylland kunde maaske belyses med et til andet formaal indlagt citat (348) fra et formodentlig i det trettende aarhundrede konstrueret skrift *De Origine Gentis Suevorum*, der paa mærkelig maade lader en svensk udvandring strande i Slesvig. Det nævnte skrift er visselig i sin helhed en konstruktion; men detaljerne maa jo have en oprindelse.

Som man ser, rækker festskriftets elementer af danske studier hyppigst tilbage i en tid, hvor begrebet dansk i moderne betydning ikke eksisterede, og det kan vel derfor være rimeligt til en vis grad at kaste blikket videre omkring i bogens nordiske og gammelgermanske hovedindhold. Man kommer først herved til forstaaelse af forfatterens paa en gang grundlærde og mærkelig dogmatiske arbejdsmaade. Med al fornyelse af faget i mange vigtige detaljer gaar Jan de Vries trøstigt videre ad alment befærdede veje, som ingen nogensinde skulde være slaaet ind paa. Et typisk eksempel er udlægningen af Rökstenens *þiaurikR* som Theoderik den Store (44; osv.), en fortolkning, hvis ekstreme usandsynlighed Jan de Vries flere steder fremhæver (78 f.; 86), men hvis allerede med vokaltegnene *iau* sikrede absolutte umulighed paa det givne sted og paa den givne tid han ikke indser. Et andet lige saa typisk eksempel er myten om Balders død, hvorom en hel afhandling drejer sig. I forbavsende grad forbigaas her de ældste autoriteter, Völuspá, Baldrs draumar og Saxo, til fordel for den yngste, Snorri, simpelthen fordi Snorri med antikke og kristelige mønstres hjælp har konstrueret en detaljeret mytologi, som kan udnyttes til belysning af de for en vis religionshistorisk skole nødvendige guddommelige detaljfunktioner, hvorom bogen ogsaa

indeholder en speciel afhandling. Paa grundlag af den kun hos Snorri som plante misforstaaede *mistilteinn* kan der da arbejdes videre med en paastaet parallel i den saakaldte Vikarmyte i Saxos Starkad-fremstilling (35; 136; 145; 148), hvorimod en mere ædruelig betragter nok vilde sige, at hvor al anden lighed fattes, kan der ikke blive megen parallelisme ud af en mulig halv navnelighed mellem Hǫðr og Starkad. Ligeledes maa man nok anholde den sorgløse fortolkning »blóðugr tívurr, d. h. 'blutiges Opfer'« (137), og der savnes ikke videre tilfældigheder og fantasterier. Sagnene om søsætning af flammende begravelsesskibe tages alvorligt som »typische Leichenfeier der Seekönige« (145; jf. 107), og saa fremdeles. Resultatet af det hele bliver en ved forfatterens enorme lærdom og pletvise eftertanke uhyre farlig labyrinth af videnskab og fantasi.

Det bør herunder ikke forglemmes, at videnskaben dog stadig er i sigte, og at den skønsomme læser nok ved en haardelig tiltrængt *close reading* af de tilgrundsiggende versificerede kilder skulde være i stand til at skille klinten fra hveden og bage sig et saare nærende brød af Jan de Vries' *Kleine Schriften*. Jan de Vries viser selv paa flere steder, hvordan kilderne har misforstaaet hinanden (171; 185; 311), og omend han helst vil frikende Snorri for meddelagtighed i denne filologiske arvesynd – saavel som for meddelagtighed i Egils saga (182; 190; 198) –, saa er det dog tydeligt nok, at Snorri har lige saa stor del deri som mangen nyere forsker. Jan de Vries afgiver da med sine *Kleine Schriften* som iøvrigt et mægtigt incitament til fordybelse i kilderne og til overvindelse af vanetænkning. Den dag kan ikke være fjern, hvor Odin med sine einherjar i Valhalla ved simpel drejning af hele Jan de Vries' argumentation erkendes som glorifikationer af rent jordiske forhold, og hvor man med undgaaelse af alle funktionelle overfortolkninger kan vende tilbage til de ældste kilder og udskille de kærner af diffuse forestillinger, som kan have været raadende i det gammelgermanske hedenskab.

Aage Kabell.

Bertil Nolin: Den gode europén. Studier i Georg Brandes' idéutveckling 1871–1893 (Sv. bokförlaget, Uppsala 1965. Disp.). 474 s.

Det er svære indhug i den danske (og norske) litteratur, svenske litteraturforskere på jagt efter disputatsemner har foretaget i de senere år. For blot at nævne nogle eksempler har Brita Tigerschiöld skrevet om »J. P. Jacobsen och hans roman Niels Lyhne«, Holger Ahlenius om »Georg Brandes i svensk litteratur«, Gunnar Ahlström om »Georg Brandes' Hovedstrømninger« (og desuden forfattet det store værk om »Det moderna genombrottet i Nordens litteratur«), Knut Ahnlund om Henrik Pontoppidan (og er nu i færd med at udarbejde sin store Gustav Wied-biografi), Jan Mogren om »Haabløse Slægter« og Torbjörn Nilsson om »Impressionisten Herman Bang«. Når vi ikke selv tager de mange opgaver op, der ligger og venter på deres løsning, bør vi naturligvis med tak tage imod disse bidrag fra nabolandet, der alle er præget af indgående sagkundskab og udført med sikker svensk metodik.

Som man af disse titler ser, har svenskerne ikke mindst interesseret sig for

fænomenet Georg Brandes og derved givet supplementer til den – takket være især Rubow, Krüger og Fenger – ret righoldige danske Brandes-forskning. Og nu har i 1965 *Bertil Nolin* ved Stockholms universitet forsvaret sin 474 sider tykke afhandling om Brandes' idéudvikling for doktorgraden. Den handler om det kald, G. B. havde viet sit liv: »at bringe de store europæiske nationer på talefod«, som Fenger har formuleret det. Med et udtryk af Nietzsche, som han har brugt om bogens hovedperson, har den fået den for en disputats måske lidt usædvanlige titel »Den gode europén«, der dog får sin strengt akademiske kontravægt i den til gengæld noget tunge og slæbende undertitel: »Studier i Georg Brandes' idéutveckling 1871–1893 med speciell hänsyn till hans förhållande till tysk, engelsk, slavisk och fransk litteratur« – så ved man straks, hvad man har at vente sig. De spørgsmål, der gives svar på i værket, er disse: 1) Hvad har G. B. tilegnet sig af europæisk litteratur? 2) Hvilke europæiske påvirkninger har han tilført Norden? og 3) Hvad har han bragt Europa af den skandinaviske litteratur? Dette emne er i sig selv så omspændende, selv med den begrænsning i tid der er sket ved at sætte punktum, inden han begynder på at forfatte sine store herosbiografier. En følge heraf må derfor blive, at forfatteren kun i enkelttilfælde kan fordybe sig i mere indgående karakteristik. Hans afhandling er et oversigtsværk – som sådant uhyre lærerigt – der giver et imponerende overblik over Brandes som talentspejder. Overalt havde han følehornene ude, og ofte var han først på pletten. Som bekendt blev han ikke stående ved at fordybe sig i værkerne, men stræbte også efter at lære forfatterne at kende for derved at kunne danne sig et indtryk af deres personlighed.

For at løse sin opgave som kulturformidler tog han alle former for mundtlig og skriftlig påvirkning i brug, fra de beskedneste til de mest krævende: avis-artiklen, foredraget, tidsskriftsafhandlingen eller bogen; som yngre gik han end ikke af vejen for selv at optræde som oversætter (Stuart Mill, Gottfried Keller). Ikke mindst sin privatkorrespondence benyttede han til at gøre opmærksom på det værdifulde nye, han havde opdaget på sin vej. Det vil her være umuligt at nævne alle hans nyerebringer; berømtest anses vel hans introduktion af Nietzsche at være. Utærlig maner han sine nordiske forfattervenner til at tage lære af de fremmede. Schandorph vil han have til at arbejde efter Zolas videnskabelige metode; hos Bjørnson finder han intet gehør herfor, han svarer »fy for Fanden«, men derimod nok hos Kielland, hvis »Garman & Worse« ikke er fri for Zola-påvirkning. Selv blev G. B. efter bekendtskabet med brødrene Goncourt så betaget af deres indsamling af »menneskelige dokumenter«, at han foreslog broderen Edvard, at de to i fællesskab skulde skrive en roman om den besynderlige publicist Fr. Algreen-Ussing, ophavsmanden til ideen om det første danske, allerede i starten forulykkede biografiske leksikon – romanen gik samme vej som leksikonnet, og det er der vist ingen grund til at begræde.

Stoffets inddeling efter sprogområder: Tyskland, England, Polen, Rusland og Frankrig bekræfter så at sige rent statistisk, hvad man selvfølgelig i forvejen vidste, at forbindelserne med tysk og fransk åndsliv var de livligste, men ikke alle har måske gjort sig klart, at G. B. kom til at spille så stor en rolle som mellemmand mellem slavisk og skandinavisk litteratur, eller at hans forhold til England (hvis sprog p. gr. af datidens skoleundervisning var det, han dårligst

beherskede) var så spinkelt; men hertil må rigtignok siges, at afhandlingen jo stopper op, lige inden han skriver Shakespeare-værket, der bevirkede, at han på sine ældre dage får betydeligt mere føling med angelsachserne. Et bibliografisk tillæg giver en nyttig anskuelsesundervisning, for så vidt man vil tillægge tal betydning, når det drejer sig om åndelige værdier. Her er registreret 48 til tysk oversatte Brandes-bøger, mens han af værker skrevet før 1893 kun kan møde op med 15 engelske og i Frankrig endda kun med 4 – franskmændene er bestemt ikke »gode europæere«. Des mere ejendommeligt virker det, at der fra Polen noteres ikke mindre end 47 af Brandes' værker og fra Rusland 29; i tilgift bringer Nolin, der åbenbart selv forstår slaviske sprog, fortegnelser over polske og russiske arbejder om G. B., som der ikke er sidestykker til under de andre sprogområder. Et andet værdifuldt tillæg bringer den liste over bøger, som G. B. har læst i årene 1851–1865 (ialt 1217 numre), der først dukkede op, da Fenger var ved at afslutte korrekturlæsningen på »Den unge Brandes« – for Nolin forgænger højst fortrædeligt, men på den anden side en triumf for ham, da det nye fund i alt væsentligt bekræftede hans møjsommeligt indvundne resultater.

Som litteraturforsker virker Bertil Nolin behageligt udoktrinær. Han anlægger blot en historisk målestok og afstår fra at moralisere over dem, som var parter i tidens byrder, hvad jo ikke altid har været tilfældet, hvor det gjaldt et så brændbart emne som G. B., og dog bliver han med sin stræben mod objektivitet hverken farveløs eller uengageret. I sit forord taler han beskedent om sin afhandling som et team-work, hvad den dog kun er i samme forstand som ethvert videnskabeligt fremstød, der altid må bygge videre på den grund, der er lagt af forgængerne. I virkeligheden er det et enormt arbejde, der danner basis for hans værk. Let har han ikke erhvervet sig sine akademiske laurbær, dette ikke mindst fordi det dog trods al nordisk kultursamhørighed er et andet lands forhold, han har måttet sætte sig ind i. Foruden det trykte materiale har han udnyttet G. B.s dagbøger og endnu uudgivne familiebreve, og misforståelserne er rent ubetydelige (som f. eks. at Byrons »Don Juan« skulde være oversat til dansk før Holger Drachmann tog fat; det drejer sig blot om et 1. hefte ved en aldeles ukendt person ved navn H. Schou); også de ortografiske fælder, der altid lurar på skandinaver, der citerer hinandens sprog, er han undgået at falde i. Det vilde være meget ønskeligt, om hans tålmodighed kunde strække til, så at han førte sin undersøgelse videre til Brandes' død, hvad han dog forsigtigvis ikke afgiver noget løfte om.

Morten Borup.